

משולחן שלמה

עיונים ופנינים בפרשה משיעוריו של

הגאון הינוקא
רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

גליון
206

פרשת תולדות

חסרון הא'

וַיִּמְלֵאוּ יָמֶיהָ לְלֶדֶת וְהָיָה תוֹמֵם בְּבִטְנָהּ (כה, כד). פירש"י שלכך כתבה תורה 'תומם' חסר, ולעומת זאת בלידת תמר את פרץ זורח כתבה "ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה" (לח, כז), ותיבת 'תאומים' מלא, לפי ששם שניהם צדיקים, אבל כאן, יעקב צדיק ועשיו רשע. והוא מדברי המדרש בבראשית רבה (סג, ח), וביאר המתנות כהונה (שם) שהחסרון הוא שנכתב 'תומם' בלא א', וכבר אמרו כן מפורש בזוהר יתרו (בדף עח ע"ב), וכן הוא במדרש אגדה (כה, כד), וכמו שכתבו האבן עזרא והרד"ק (כה, כד) שהוא עיקר החסרון, כי נחסרה בזה האות א' שמשורש התיבה, וכפי שביאר בגור אריה (כה, כד) שחסרון הא' דוקא הוא שמורה שהאחד רשע.

'תומם' חסר

אמנם החזקוני (כה, כד) כתב שהחסרון הוא שנכתב 'תומם' חסר י', ובעל הטורים (כה, כד) כתב שהחסרון הוא במה שנכתב חסר י' וא', כנגד אחד עשר שבטים שהיתה ראויה רבקה להוליד, כמו שתני בשם רבי נחמיה בתנחומא (כי תצא, ד) ובבראשית רבה (סג, ו), וכן הוכיח האליה זוטא (מנהגים, ס"ק יז), ממה שכתוב בקרשי המשכן (בשמות כו, כד) "ויהיו תאָמם מלמטה ויחדיו יהיו תָּמִים על ראשו", ופירש"י (שם) ש'תמים' משמעו 'תאומים', משמע ש'תמים' ב' לאו חסר הוא, וגם ממה שכתוב קודם זה "ויהיו תאָמם" בא' בלא י', משמע שמלא בא' לאו חסר הוא, שהרי הקרשים דומים היו זה לזה, אלא ודאי עיקר החיסרון כאן במה שנכתב 'תומם' חסר י' וא', וכדברי בעל הטורים. וכתב הפענח רזא (פ' תולדות) שאף חסרון ה' הוא שכנגד חסרון י"א השבטים כאמור, להורות על רשעת עשיו בא, וכדעת רבי יהודה (שם בתנחומא) שבצאתו מקרב אימו שיחת עשיו הרשע רחמה עד שלא יכולה היתה שוב להוליד, ורבי ברכיה אמר שעוד לפני שיצא מקרבה כבר קלקל רחמה, וכנאמר (בתהלים נח, ד) "זוררו רשעים מרחם".

אוחזת בעקב עשיו

אלא ששורש הכל הוא חסרון הא' שהוא מהות רשעת עשיו מראשיתו, וכמו שכתב המגלה עמוקות (תנינא, פ' תולדות) שנחסרה אות זו משמו, וכמו שאמרו בבראשית רבה (סג, ח) שהוא שקראו שמו 'עשו', שהוא נוטריקון 'ע' שוא', והוא מפני שכל מהותו הוא השוא והשקר, וכמו שאמר רשב"י בתיקונ"ז (בתיקון כב, דף סו ע"א) שהיה מצד הנחש שדיבר שקר על בוראו עד שקיצץ הקב"ה רגליו, וכענין השקר שאין לו רגלים כמו שאמרו במסכת שבת (בדף קד ע"א), וכנגדו היה יעקב שנעשה מרכבה למידת האמת, שבזה ניתוספו לו אותם הרגלים שנקצצו מן השקר, וכענין שנאמר בו (כה, כו) "ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשיו", ומפני שאבד עשיו האמת

ותקומת הרגלים, נחסרה האות א' שהיתה ראויה לפי הדין להיות לו בסופי שמו, שהוא נוטריקון 'ע' שוא' כאמור, וזכה בה יעקב כליל תפארת מידת אמת, שלקח לו את תקומת הרגלים. והוא כמו שאמרו בבראשית רבה (כ, ב) שמתוך שטפל הנחש שקר על בוראו נתקיים בו הכתוב (במשלי טז, כח) "איש תהפוכות ישלח מדון ונרגן מפריד אלוף", שהפריד אלופו של עולם, ומתוך כך נתקלל מיד, וזכה נחסרה האות א' משמו וזכה בה יעקב כאמור. והוא כמו שכתב התפארת יהונתן (כה, כד) בטעם חסרון האות א' בתיבת 'תומם', שבא להורות על רשעת עשיו שנאחז במידת השקר, שהרי בתיבת 'תאומים' יש אותיות 'אמת', אבל מפני שאחד מהם היה עשיו הרשע שהוא כזב ואינו אמת, לכך חסרה תורה האות א'.

יעקב איש תם

ובמה שהפריד אלופו של עולם בא לכדי מהות רשעתו, ובכך נחסרה משמו אף האות י', וכמובא במדרש חסרות ויתרות (פ' תולדות, אות לג) שלכך כל 'עשו' שבמקרא חסר י', שאמר הקב"ה, אין כדאי שיתערב בשמו של רשע אות משמי, ואין הרשע כדאי שיתערב משמי בשמו. וכנגדו זכה יעקב לזאת האות י', שהיה נקרא יעקב על שם שהיתה ידו אוחזת בעקב עשו כאמור, וכנרמז בתיבת 'ידו' שהיא אותיות יו"ד, שלקח ה' ועשאה עטרה לראשו כמו שכתב שם המגלה עמוקות. והוא כמו שביאר בספר נחלת חמשה (פ' תולדות) רמזי חסרון הא' והי' בתיבת 'תומם', ש'אל"ף' במילואו (אל"ף למ"ד פ"א) עולה כמנין 'קל קול', וכענין שאמר יצחק בבואו לברך את יעקב "הקל קול יעקב" (כו, כב), וכנגד עשיו שעמד כנגדו למנעו מהברכות נאמר (במשלי טז, כח) "ונרגן מפריד אלוף", שהנעלם מתיבת 'נרגן' (נו"ן רי"ש גימ'ל נו"ן) עולה כמנין 'עשו' במילואו (ע"ן שי"ן ו"ו) כי הוא ה' הנרגן שמפריד האל"ף בתיבת 'תאומים'. וגם חסר אות י' המרמז על ענוה, כי יו"ד במילואו (יו"ד וי"ו דל"ת) עם הכולל עולה כמנין 'אני את דכא', שהוא דרך ענותנותו יתברך השוכן עם השפלים כמו שאמרו במסכת סוטה (בדף ה ע"א), ועשיו שכל דרכו בגאות, וכמו שאמר עליו יצחק 'והידיים ידי עשו', שסובר תמיד שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, וכנרמז בשני פעמים 'יד' העולים כמנין 'כח', הנה מתוך רשעתו נחסרו האותיות אל"ף יו"ד מן תיבת 'תאומים', ונשאר 'תומם', שרומז על "יעקב איש תם" (כה, כז), כי 'תם' במילואו (ת"ו מ"ם) המה אותיות 'תומם'.

אנכי ה' אלהיך

והאותיות א' וי' הללו הם כנגד י' הדברות שפתחו ב'אנכי', וכמו שביאר המטה יששכר (בפ' תולדות, דף כב ע"א) חסרון אותיות אלו בתיבת 'תומם', שהוא כמו שאמר רבי אלעזר בר חנינא בבראשית רבה (א, י) שעשירים וששה דורות קראה האות א' תגר לפני כסאו של קוב"ה, ואמרה לפניו, רבנו של עולם, אני ראשונה שבאותיות, ומפני מה לא בראת עולמך בי, שהרי התחיל הקב"ה התורה באות ב', "בראשית ברא אלהים", ולא

ואלה יעמדו על הברכה

העלון מוקדש לרפואת ישועות והצלחת:

יוסף בן אלישבע הדסה, מזל נעמי בת נוריה נורית, יעקב ישראל בן חיה רות סולטנה, דוד בן חנה. להקדשות ניתן לפנות בטל' 076.599.599.1

לעילוי נשמת

שיינא בת מיכל, יחיאל בן ג'ניה,
גאולה בת דינה, רבי אהרן בן רבי מרדכי
שרגא וגייטל זצ"ל.

באל"ף "אִלְהִים בְּרָא בְרֵאשִׁית" (מגילה ט ע"א), ובכדי להפסיק דעתה אמר לה הקב"ה, הרי העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר (במשלי ג, יט) "ה' בחכמה יסד ארץ", למחר אני בא ליתן תורה בסיני ואיני פותח תחלה אלא בכך, שנאמר (שמות כ, ב) "אנכי ה' אֱלֹהֶיךָ", אם כן כל היחוס של האל"ף הוא בכך שהיא אות ראשונה של עשרת הדברות, ולהיות שכפר עשו הרשע ב'אנכי' ובעשרת הדברות כולם, לכך חסרו הא' והי' מתיבת 'תומם', לרמוז שאחד מהם יהיה רשע שיכפור ב'אנכי' ובעשרת הדברות. וכבר כתב כעין זה מהר"ח בספר עץ הדעת טוב (פ' תולדות) בטעם חסרון האות א' בתיבת 'תומם', שבא להורות שאחד מהם חסר ממנו אמונת הקב"ה הנקרא אל אחד. והוא ענין האמת שבתורה שהיא מצד האות א' שבה, כמובא באותיות דרכי עקיבא (נוסח א' אות א) שמהות האות אל"ף היא מה שאמרה תורה אמת למד פיך כדי שתזכה לחיי העולם הזה, פיך למד אמת כדי שתזכה לחיי העולם הבא. מפני שהקב"ה נקרא אמת, וכסאו מאז יושב עליו באמת, ופניו יקדמו חסד ואמת, וכל דבריו דברי אמת, וכל משפטיו משפטי אמת, וכל אורחותיו חסד ואמת.

ויצא הראשון אדמוני

ולכך נאמר מיד "ויצא הראשון אדמוני... ויקראו שמו עשיר" (כה, כה), לרמוז שרצה עשירי ליטול זאת האות א' לחלקו, וכמו שרימז בספר ספרא דצניעותא דיעקב (פ' תולדות) ש'אדמוני' עולה כמנין אל"ף, לרמוז שרצה ליטול האות א' להיות עטרה לראשו, שהרי בחילוף אותיות אחה"ע מתחלף הע' בא', והוא ענין האות ע' שבראש שמו 'עשיר' שלקחה תחת האות א'. ובה רצה לפגום בסוד האות א' שהיא סוד האחדות, וכענין אותיות אי"ק המורים על האחדות שבכל האחדים, הן מצד האחד, הן מצד האחד שבעשיריות, הן מצד האחד שבמאות. כי רצה עשירי ליתן הכותנות עו"ר בע' שמצד המשכא דחויא (-עור הנחש), תחת הכותנות או"ר בא' שהיו ללבושי אדם הראשון קודם החטא. ויעקב לעומתו בא לתקן חטא אדם הראשון, כמו שאמרו במסכת בבא מציעא (בדף פד ע"א) שהיה משופרי דאדם הראשון, ולכך נטל האות י' להיות לו עטרה בראש שמו, כי האות י' היא כנגד עצמות האור הגנוז ששימש ל"ו שעות בראשית הבריאה, כמו שאמר רשב"י בזוהר בראשית (בדף טז ע"ב), שהיא ראשית החכמה ושלימות גילוי יחודו יתברך בעולם.

אך בי ישוב

והוא שאמר רשב"י בזוהר יתרו (בדף עח ע"ב) שענין יעקב 'איש תם' הוא מצד שזכה לשלמות גילוי זה האור הקדמון, ובה אוהז תחת ידו במזל 'תאומים' שענינו אחדות ב' הפכים, שהוא המזל השולט בחודש סיון בו נתנה התורה שאף היא מצד זה המזל, וכנגד אחדות התורה שבכתב עם התורה שבעל פה. ועשירי כנגדו הרי הוא מפריד אלופו של עולם ועוסק לסלק האות א' מגילוי התורה, ולצורך הנהגת הבחירה ניתן לחלקו חודש תמוז מ"ז לחודש עד סופו, עם ט' ימים הראשונים שמחודש אב, ובה נתבטלה אחיזתו באחדות שבמצד המזל תאומים, והלך לצד החורבן והשממה שמצד הפירוד. והוא מהות כ"א הימים של בין המצרים, כמו שכתב המגלה עמוקות (פ' תולדות) שמתוך שלקח יעקב הברכות לחלקו נתקיים בישראל מקרא שכתוב בתהלים (עג, א) "אך טוב לישראל", וקבלו את י' הדברות הפותחים בא' ומסיימים בכ', אבל

בשעת החורבן נתקיים בהם (איכה ג, ג) "אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום", שנהפך אותו א"ך. ויש לרמז הדבר במה שנאמר בעשירי 'ויצא הראשון אדמוני', שעולה כמנין 'תשעה באב', לרמז שעוסקים אנו ביום זה ליטול ממנו האות א' ולשוב וליטול הברכה לחלקנו, והוא ענין לידת משיח בתשעה באב כמו שאמרו בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ד) ובאיכה רבה (א, נא).

אל"ף פל"א

ועל זה מצפים אנו לגילוי אות א' זו, שהיא עצמיות הטוב האמיתי הגזוז וחבוי בקרבו של כל אחד מישראל, ירושה לו מאבינו יעקב. כי זאת האות א' היא כנגד ראשית החכמה הנרמזת בכתוב 'ואאלפ"ך חכמה' (איוב לג, לג), שהיא תורה קדומה שכנגד האות י', וקוצה הוא בסוד האות אל"ף, שהוא ענין פל"א, וכענין ספירת הכתר, כמו שכתב כל זה השל"ה (במס' שבועות, תר"א קנה בהג"ה א). והוא דעת עליון העושה שלום בתורה ומייחד כל הפכים, וכמו שביאר בספר שמן למאור (ח"א עמוד ססד, ובח"ב עמוד רס ואילך) שהוא ענין ה'תאומים' מלא א', ששויים הם במראה ובנוי ובקומה, כי נכללים ומתייחדים זה בזה, ושלימות הדבר יתגלה בישראל בימות משיח שיצא מפרץ שנאמר בלידתו 'תאומים' מלא א', כנגד שלימות הדעת שתתפשט אז, וכמו שכתב האלשיך (כה, כד) שבמה שכתבה התורה בלידת פרץ וזרח תאומים מלא א', רמזה שהצדיקים המתאחדים בנפשותם יש בהם אל"ף שהיא אחד.

לא יאכלו בני את גיד הנשה

והוא ענין איסור אכילת גיד הנשה, כמו שכתב החינוך (מצוה ג) בטעם הדבר, שרמז הוא לישראל שעל אף שיסבלו צרות רבות בגליות מיד העמים ומיד בני עשירי, עם כל זה יהיו בטוחים שלא יאבדו, ולעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבוא להם גואל ויגאלם מיד צר. וכאשר יזכרו הדבר תמיד יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם. כי הנה אמרה תורה שמפני שציער המלאך שרו של עשירי ליעקב בהיאבקו עימו ונגע בכף ירכו בנגיעת הירך "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה" (לב, לג), כי רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא זרעו, אבל מפני שנגע המלאך בכף ירכו, לא הי' יעקב יכול לו לגמר, ולכך מצער זרע עשירי לזרע יעקב בכל משך הגלויות, אבל לבסוף תהיה להם ישועה מהם, כמו שמצינו שזרחה לו השמש לאבינו יעקב לרפואתו ונושע מן הצער, וכמו כן יזרח לנו שמשו של משיח וירפאנו מצערנו ויגאלנו.

שלחני כי עלה השחר

והוא ענין לידת משיח בתשעה באב, כמו שאמר רבי יהודה זוהר וישלח (בדף קע ע"א) שדרך גאולת ישראל שמתוך עוצם חשכת הצרה הולך וזורח אורו של משיח יותר ויותר, עד לשלימות זריחת אורו בגאולה השלמה. ועיקר הדבר הוא מתוך שלא יתנו תוקף ואחיזה לרגלי עשירי הרשע, והוא רמז איסור אכילת גיד הנשה, ועוד נרמז בזה איסור האכילה בתשעה באב, שאמרה תורה "לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", 'את' לרבות תשעה באב, שכל מי שאוכל בתשעה באב נחשב לו כאילו אכל גיד הנשה. ועל כך אמר עשירי על יעקב "ועיקבני זה פעמים", כנגד חורבן ב' המקדשות ביום תשעה באב, וכנגד זה ביום זה עצמו נולד משיח מתוך עוצם החשכה, והולך וזורח אורו יותר ויותר בגילוי האות א' החבויה בכל אחד ואחד מישראל, עד לשלימות הדעת שתתפשט בכל הארץ.

"ואת רכא ושפל רוח" (ישעיה נז, טו)

משיעור יום ד' כ"ח כסלו תשע"ז

כל היראה שהשיגו האבות היתה מתוך שהלכו בדרכי הענוה בשלימות, וביותר היה יעקב אבינו בא אל השלימות בענין השפלות והענוה, והוא כענין שכתוב (במשלי כב, ד) "עקב ענוה יראת ה'", שעל ידי הענוה באו ליראת ה' כמו שפירש שם רש"י, וכמו שהיה אומר רבי פנחס בן יאיר

א

כל מה שבאו האבות ליראה את הבורא ב"ה עד שמגודל יראתם בחר בהם הקב"ה לשרות אצלם בארבע אמותיהם, ולהוציא מהם זרע קודש שיקבלו את התורה וירשו לארץ ישראל וכל הטובות הנצחיות, הנה

שענוה מביאה לידי יראת חטא, וכמו שאמר רבי יצחק בזוהר נשא (בדף קמה ע"א) שבכלל היראה ענוה, ומי שנתרחק מן היראה יתפוס בהכנעה ודרכי הענוה, שעל ידי כך יחזור ליראת ה' כמובא שם, ועל ידי הענוה יבוא האדם לכל הטובות, וכמו שמסיים הכתוב "עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים".

כי כל הטובה והברכה תלויה בענוה, שעל ידה יבוא ליראה וישמור את קדושתו (שהרי הענוה והקדושה תלויים זה בזה, כמו שאמר רבי פנחס בן יאיר (משנה סוטה ט, טו) שקדושה מביאה לידי ענוה, ולכן כשדברו אהרן ומרים בקדושתו של משה רבנו, השיבם הקב"ה בענין הענוה), ועל ידי הקדושה תשרה אצלו הברכה, כמו שכתוב (משלי כב, ט) "טוב עין הוא יבורך", שהירא ושומר את עיניו, אצלו תשרה הברכה. וכל הברכה שהיתה לאבות הקדושים זכו לה בזכות מידת הענוה שהיו דבוקים בה, וכך אמר רשב"י בתיקוני זוהר חדש (בדף קמ ע"א) על הכתוב (בראשית כו, ה) "עקב אשר שמע אברהם בקולי", ש'עקב' עולה בראשי תיבות ענוה קדושה ברכה. וזה שכתוב (שם ג, טו) "הוא ישובך ראש ואתה תשופנו עקב", שגם כאשר נדמה שנוטל יצר הרע את חלקו בראש, מכל מקום תתפוס באלו המידות, שראשיתם היא בדרך הענוה, עד שתמחה אתה את ראשו.

וזהו ענין מה שהיה יעקב כביכול מעביר על כך שעשיו נוטל חלקו בראש בעולם הזה, אך היה אוהז בדבקות באלו המידות, ובזה היה נוצח לעשיו כמובא בזוהר משפטים (בדף קי ע"ב). וזה שכתוב (בראשית כח, כ-כב) "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אֱלֹהִים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך... והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אֱלֹהִים, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", 'בדרך הזה' היא דרך הענוה, שמעלים עיניו שעשיו נוטל חלקו בראש, והולך בדבקות עם השי"ת בדרכי הענוה כאמור, 'והאבן הזאת... יהיה בית אֱלֹהִים' הוא שלימות השגת היראה והקדושה, וכענין הכתוב (ויקרא יט, ל) "ומקדשי תיראו", שהוא מקום הקודש וקודש הקדשים, 'עשר אעשרנו לך', הוא כנגד 'הברכה', היינו שיבוא לשלימות הפנימיות של שמו, שהוא ענין 'עקב' העולה ענוה קדושה ברכה כאמור.

ב

ובאמת שהענוה והיראה אחד הם, וצריכה הענוה להיות מחמת ההתבוננות מגדולת הבורא ומגודל היראה מפניו, אמנם רק לעתיד תתגלה האחדות בין הענוה ליראה, כי כל שאין הענוה וההכנעה של האדם מפני היראה מה' ב"ה, אפשר שהולך בדרך טעות, וגם כאשר חפץ בענוה והולך כביכול בשפלות וענוה, הרי שעושה כן בכדי להיות עניו, ואינו מפני אמינות ההתבוננות בגדולת ה' ב"ה, ומפני שאין הענוה והיראה באחדות כמו שיהיה לעתיד, יש יסורים בעולם, וכמו שכתוב (משלי יח, יב) "לפני שבר יגבה לב איש", וכך כל טרדות שיש לאדם הם כדי שעל ידם ישיג וידע את מיעוט ערכו ויכולתו, שכאשר אינו יכול לראות בגדולת ה' מחמת גאוותו, הנה מתוך הדוחק והקושי נכנע גאוותו ומכיר בשפלות עצמו, ואז יש בידו לידע מגדולת הבורא, וכמו שאמרו בזוהר שלח (בדף קסח ע"א) גופא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה (-גוף שאין מאירה בו הארת הנשמה, צריך לכתשו ביסורים כדי שיאיר כראוי), שכאשר אין נכנס באדם הענוה והיראה מתוך האור המושפע מלמעלה מהתבוננות והשגה בגדולת הבורא, צריך הכלי להזדכך מלמטה מצד השפלות, שצריך האדם להשיג בידיעת ערך עצמו.

כי קרבת האדם לה' ב"ה תלויה בשיעור מידת ההכנעה והענוה שיש בו, וכמו שכתוב (ישעיה נז, טו) "כי כה אמר רם ונישא שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח", שזה נאמר על יעקב כמו שאמר רשב"י בזוהר ויחי (בדף ריב ע"א), ומתוך ההתבוננות בדרך יעקב אבינו והדבקות בדרכו נוכל להכיר בדרך לימוד התורה ועבודת השי"ת, וכמו שכתוב בשיר השירים (א, ה) "צאי לך בעקבי הצאן", ואמר

הרעיא מהימנא בזוהר משפטים (בדף קכ ע"ב) ש'בעקבי' המה אותיות 'ביעקב', שעליו נאמר 'הוא ישובך ראש ואתה תשופנו עקב', שמכח זכותו ועבודתו של יעקב תתבטל זוהמת הנחש מן העולם, וכשם שיכל לעמוד מול שרו של עשיו, שהיה עיקר רצונו להכותו ב'עקב' שהיא כף ירך יעקב כמובא בתיקוני זוהר (בתיקון סט, בדף קיב ע"א), כך יבטל לעתיד את כל כח הנחש המשחיר ומשפיל ומבזה את הבריות ומרחיקם מה' יתברך.

ג

והנה יעקב אבינו והאבות הקדושים היתה כל ענותנותם מתוך שידעו והשיגו בגדולת ה', ולכן מידת הענוה לא היתה אצלם כתוספת עבודה והשגה, אלא כהאמת והפשט במדרגת היראה, שמדיעתם בגדולת ה' לא היה מקום הצריך לתוספת השגה בכדי לבוא להכנעה מלפני השי"ת, ולכך רצה יעקב אבינו לישא את רחל הנקראת יראת ה', כמובא בדברי רבנו האר"י בשער הפסוקים (פ' ויצא), כי במדרגת יעקב הרי שרחל שכנגד היראה כוללת היא את הענוה כאמור, והענוה היא כנגד לאה כמובא שם בדברי רבנו האר"י, וכזה רצה יעקב אבינו לבטל את כל היסורים מן העולם, ולהביא תכף לגילוי מלכות ה' ב"ה בבנין בית המקדש, וכמו שאמר 'והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אֱלֹהִים'.

אמנם זאת היתה מדרגת יעקב אבינו בעצמו, אך מפני שהיה יעקב אבינו כולל את כל הנשמות ותיקון העולם כולו, לכך בכל מדרגה שהיה עולה היה מעלה עימו לכל העולם והנשמות כולם, ומפני שעדיין לא היה העולם אז במדרגה זו הכוללת היראה את הענוה, לכך לא יכול היה לישא את רחל שכנגד היראה, לבדה, וסייב השי"ת שישא תחילה את לאה שכנגד הענוה. וזהו שאמר רשב"י בזוהר נח (בדף עו ע"א) שהיה בזה פגם שנשא יעקב אבינו לרחל ולא שתי אחיות, ולא חלילה פגם מצד יעקב עצמו, אלא שמצד המדרגה שהיו העולם לא יכול היה יעקב אבינו להביאם למדרגה זאת שיתבטלו היסורים מתוך שלימות הענוה, ותשרה השכינה בארץ, וכפי שהתפלל ואמר 'והאבן הזאת... יהיה בית אֱלֹהִים', ולא זכו לזה רק לאחר שעבוד מצרים על ידי משה רבנו כמו שאמר רשב"י שם בזוהר, שעל כך נאמר במשה (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ועוד נאמר בו (שם ז, ז) "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא", שהביא את כל ישראל למדרגה גדולה עד שהשרה את השכינה למטה בארץ במשכן ה'. ועל אף שגם האבות נקראים נאמנים, כמו שדרשו בבראשית רבה (צט, ה) על מה שכתוב (באיוב יב, ט) "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח", שהנאמנים והזקנים הם יצחק ויעקב אהרן ומשה, מכל מקום שלימות הענוה השיג משה רבנו במדרגה גדולה, וזהו משום שהביא את כל ישראל למדרגה של קבלת התורה למעשה.

ד

והנה ככל שיש לאדם יותר שפלות והכנעה, וככל שהולך יותר בדרכי הענוה, כך הקרבה שלו לה' יתברך יותר אמינית יותר טהורה ונכונה כאמור, ועיקר הטובה שישג האדם בשפלות ובענוה היא שידע שהוא הולך בדרך אמת ונכון, כי כאשר דבק האדם בהכנעה והענוה יכול הוא לידע שלא ירחיקו אותו ולא יתן הקב"ה שיטעו אותו בדרך לימוד התורה והעבודה לפניו יתברך, אמנם כאשר אין האדם שם על ליבו שיש בו גאות שצריך לבטלה ולבוא להכנעה לפני השי"ת, אין מצילים אותו מן השמים, עד שאפשר שיטעוהו משמים בדרך התורה והעבודה, ויהיה מדמה בעצמו שהוא בדרך האמת והנכון.

וכך טעו כל הרשעים, שמפני גודל גאוותם הלכו מדחי אל דחי ונתרחקו מהאפשרות לשוב בתשובה, וכך הלך פרעה בגאוותו ואמר (יחזקאל כט, א) "לי יאורי ואני עשיתיני", וכנגד זה הטעוהו משמים כמו שכתוב (שמות ט, יב) "ויחזק ה' את לב פרעה", וכך היה עשיו הרשע הולך בדרך גאוה כפרעה, ש'עשו' עולה בראשי תיבות 'עושה שמים וארץ', שהיה

ועל אף שהיה במקום הנמוך והשפל ביותר, ויכול היה להקשות בליבו היאך נמצא הוא במקום כזה, ומה חושבים עליו המצרים בענין אשת פוטיפר, ומתוך כך יכול היה לבוא למרמור גדול וטריוניה ועצב, עם כל זה היה הולך יוסף בהתבוננות ומחשבה אחת לבד, איך הוא נראה בעיני ה' יתברך לבדו.

ו

וכאשר האדם לומד את התורה מתוך התבוננות מה חושב ממנו השי"ת ואינו שם על ליבו כלל מה יחשבו ממנו בני אדם, מתוך דרך זו יבוא ללמוד את התורה לשמה, וכאשר יבוא בלימודו לענין יום המיתה וכל מה שנעשה עם האדם תיכף אחרי הסתלקותו, יכנסו הדברים בליבו ויבוא לשמחה גדולה, אך כאשר חושב הוא תמיד מדעת בני אדם, אינו יכול להביט בלימוד זה ולחשוב מיום המיתה. והכלל, שכל שעובר האדם בעולם צער וכאב הוא רק מפני שהולך ונטעה אחר דעת הבריות הסוברים תדיר שכפי ערך וכמות הנכסים והמטלטלים שיהיה לו לאדם כן תהיה לו יותר ויותר היתר להיות בשמחה, אבל כאשר חושב מעיני השי"ת עליו, וכמו שאמר רבי אלעזר בזוהר פקודי (בדף רלג ע"א) על הכתוב 'ואת דכא ושפל רוח', כן כפי שעושה האדם עצמו לכלי שמתרצה ומתפייס וחפץ בו השי"ת, הנה בזה יבוא לאמונה אמיתית בעולם הבא, ויזכור תמיד את יום המיתה וידלג מעל כל קושי וכאב ויתדבק יותר ויותר בה' ב"ה.

וזאת יתן האדם לנגד עיניו תמיד, שכאשר חושב ומתבונן אדם בנקודת רצונו בכל פעולותיו ומטרותיו, יבדוק בעצמו אם עושה כן מפני שימצא חן בעיני השי"ת על ידי זה, או שימצא חן בעיני בני אדם, ואם עושה כן לתחרות או מתוך קנאה, או בכדי להתפאר על חבריו, וכל כיוצא בזה יבדוק האדם את עצמו, ובזה מוציא את הגאווה הטמונה שהיא כנחש המסתתר בלבו ומביאו למעשים שכל ענינם הוא מחמת דעות בני אדם, וכאשר יגלה זאת יתבהל כיצד מעשהו לשם בני אדם, ויעשה תשובה על גאוותו וחפצו להשיג כבוד מלוכה ומציאת חן בעיני העולם, עד שיברר את כל דמיו העכורים ויזבח את יצרו לפני השי"ת, ובזה ישיג דרך בעונה ויבוא לידי יראת שמים וקדושה ולכל הברכות והטובות.

ז

ועיקר מה שיזכה בדרכי הענוה הוא לטעום טעם אמיתי בלימוד התורה הקדושה, שכאשר יש באדם גאות ואינו מבררה, קרוב הוא יותר אצל 'סמא דמותא', אמנם כאשר מברר הוא בכל יום את רצונותיו ופעולותיו ומסיר מליבו עוד ועוד מדמיו העכורים, כן מתקרב הוא יותר ויותר לדרכי הענוה, ובזה קרוב הוא יותר לצד 'סמא דחיי'. וכל מה שזכה יעקב להיות עמוד התורה, וכן כל הצדיקים שלמדו את התורה לשמה, הכל בזכות שהיו דבקים בכל דרכי הענוה, שבזה דבקים היו יותר ויותר בתורה הקדושה. כי הענוה והתורה לשמה תלויים הם זה בזה, שכל שיהיה האדם נכנע יותר לפני השי"ת, כך תאיר בו התורה יותר את אור ה' ב"ה ויבוא יותר לענוה והכנעה, ומתוך כך עיקר הרצון שתלמד התורה את האדם היא לרצות לראות את גדולת הבורא ב"ה ואת כבודו יתברך, וכמו שכתוב במשלי (יח, יב) 'ולפני כבוד ענוה', שעל ידי ענוה יבוא להכיר ולידע מכבודו יתברך, וכיעקב אבינו שהיה מדבק עצמו במטרה וביעוד להביא לכדי גילוי מלכותא דשמיא, וכענין שאמר 'והאבן הזאת... יהיה בית אלהים' כאמור. ועל זה אמר רשב"י בזוהר תרומה (בדף קנח ע"ב), שאמר הקב"ה, אף על גב ש'מרום וקדוש אשכון', מפני אותו אדם שהכניע והשפיל את עצמו למען מלכותי ושכינתי, אני בעצמי יורד לדור עימו, וכמו שכתוב 'מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח'.

במחשבתו שיש בידו למשול בעליונים ותחתונים, והיה מדמה בדעתו שהוא הכלי לקבל את הברכה מיצחק, שהרי שמו 'עשו' עולה כמנין 'שלום', אם כן סבר שהוא כענין שאמר רבי שמעון בן חלפתא במשנה עוקצין (ג, יב) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, עד שהטעוהו לחשוב שבאמת הוא הראוי לקבל את הברכה, וכך האמין שהוא שצריך להתברך מיצחק, ועל כך זעק זעקה גדולה ומרה, מפני שרק אז הבין כמה הטעוהו והלכו עימו בערמה. וכן אמר רשב"י בזוהר תולדות (בדף קלח ע"א) שהיה יעקב הולך עם הנחש והסטרא אחרא בערמה ובדרך עקום כהנחש, בכדי להטעותו.

וכשם שהנחש מסתתר וטומן את עצמו מבני אדם, כך הגאות טמונה היא בתוך הלב ונסתרת מהאדם, ואינו יכול לבטלה אלא כאשר נגלה לו ענין גאוותו, ולזה צריכים אנו לעצות ודרכי הצדיקים ההולכים תמיד כנגד הנחש בערמה ובדרך עקום בכדי לגלות תרמיתו, ובזה נדע כיצד לגלות את הגאווה הטמונה בלב ולהתוודות עליה ולבטלה, כמו שאמר רבי יהושע בן לוי במסכת סנהדרין (בדף מג ע"ב) שדרך הווידוי והתשובה היא שזובח האדם יצרו ומתוודה עליו, שתחילה מגלה לגאוה הטמונה בליבו, וכאשר מגלה רצונו להסירה ממנו ולבטלה בזה זובח הוא את הדמים העכורים לפני השי"ת, וכנרמז בכתוב (ויקרא א, יא) 'ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'", ש'ירך המזבח' עולה בראשי תיבות י"ה, שהוא כמנין 'גאוה' כנודע בדברי רבנו האר"י בשער רוח הקודש (תיקון ז).

ח

והנה כאשר נולד האדם אין נאחזת בו הגאות, והוא שפל ונזקק לסובבים לו, אמנם ככל שהולך וגדל כן נכנסת בו הגאות ומתחזקת בו, וטעם הדבר הוא מפני שנכנסת בו דעת ומחשבה מה חושבים העולם עליו, וכיצד ישיג מה שיש לחברו, ובאיזה דרך יוכל להגביה עצמו על חברו, ובכל ענין שעושה עוסק הוא במחשבתו לרצות דעת הבריות עליו ועל המעשה שעושה. ורוב ככל ענין שמחתו, ומנגד ענין העצב והכאב שיש לו לאדם בעולם, וכל החלטה ומטרה שיש בידו, הכל הוע תלוי בענין זה, כפי שסובר ונותן אל ליבו מה יאמרו ומה תהיה דעת הבריות עליו. וכך כל השקפת האדם והמשפט שלו על מעמדו ומדרגתו ומצבו תלויה בדעת ומשפט בני האדם, עד שנמצא שחי אדם שנים ארוכות והולך בדרך טעות, הכל כפי מה שיחשבו ממנו בני האדם, או כפי דעת בני האדם באותו מקום ובאותו זמן.

וכך היה עשיו הולך בדרך הזה, וכנאמר בו (בבראשית כה, כח) 'כי ציד בפיו', שהיה צד את הבריות בפיו, והיה נותן בליבם מה שהיה חפץ שיחשבו ממנו, וכאשר היה בא לפני יצחק אבינו מדבר היה עימו מה שהיה חפץ שיחשוב, וכך היה הולך משקר אל שקר, וכל זה מחמת שמחשב היה תמיד מה יחשבו ויראו בו העולם, אך לא היה חושב מה רואה בו ה' ב"ה, ולא חשב אם מוצא הוא חן בעיני השי"ת. ומאידך יעקב טומן היה עצמו בבית המדרש, ולא היה חושב כלל מה חושבים ממנו העולם, עד שאף כאשר חושבים היו הנבראים שעשיו הוא הממשיך של יצחק, לא היה עומד הדבר לנגד עיני יעקב כלל, וכל מחשבתו היחידה היתה מה חושב ממנו השי"ת, והאם מעשיו מוצאים חן בעיני ה' ב"ה.

וזו הדרך שחקק יעקב אבינו בכל עשרת השבטים, ובפרט ביוסף הצדיק, וזה היה כוחו של יוסף הצדיק להחזיק מעמד בכל הקשיים והחשכה והנסיגות שעבר במצרים, כי הדבר שהעסיק מוחו ומחשבתו יותר מכל הוא ההתבוננות איך הוא נראה בעיני ה' ב"ה ובאיזה מחשבה מביט בו ה' ב"ה, ולא חשב מה יאמרו עליו האחים ולא מה יאמרו עליו המצרים,

קחו חלק במפעל הקודש

המעוניינים להצטרף למערך הרכינים ברחבי הארץ והעולם ולחלק מידי שבוע את גיליונות הקודש באזור המגורים וכן לתגובות הארות והקדשות בעיני העלון ניתן לפנות **076.5995991** או במייל: m.yam.shlomo@gmail.com לקבלת הגיליון במייל ניתן לפנות לכתובת: alonim.yanuka@gmail.com